

DEZVOLTARE DURABILĂ – ÎNTRE VIS ȘI REALITATE

George BĂLAN

Universitatea Româno-Germană din Sibiu

Rezumat. Relația om-natură se manifestă în mai multe ipostaze: în viața urbană, industrială, culturală etc. Omul, prin intervenția sa, a modificat esențial mediul natural, în conformitate cu cerințele sale. S-a simțit astfel nevoia unei noi abordări a triadei om-mediu-economic. Rezultatele obținute în privința concilierii creșterii perpetue și rezolvării problemelor economice, sociale și ecologice nu au convins. Totodată, ameliorarea tehnicilor de producție și dematerializarea economiei nu permit decât economisiri relative de resurse, insuficiente dacă producția continuă să crească în mod absolut. Găsirea unui echilibru între capacitățile naturale existente și nevoile (prezente și viitoare) ale societății este problema esențială. Amprenta ecologică umană a devenit atât de apăsătoare, încât planeta nu o mai poate suporta. Caracterul prădător al „societății de consum” este vehement denunțat. Evaluarea corectă a stării capitalului uman și a tendințelor de evoluție pe termen mediu și lung este de o importanță fundamentală pentru proiectarea realistă a perspectivelor unui model sustenabil de dezvoltare în toate componentele sale esențiale: economic, socio-cultural și de mediu.

Cuvinte cheie: dezvoltare durabilă, resurse, viitor, mediu.

Abstract. Human-nature relationship shows itself in various instances: in urban, industrial cultural life and so on. By intervening, man has essentially altered the natural environment, according to his needs. The need for a new approach of the human-environment-economics has therefore been felt. The results obtained in what concerns the harmonization between perpetual growth and solutions to the economic, social and ecologic issues have not convinced, so far. Altogether, the improvement of the production techniques and the dematerialization of economy do not allow more than relative resources savings, insufficient if the annual production continues to grow steadily. Finding a balance between the existing natural capacities and the present and future needs of society is an essential problem. The ecological imprint has become so overwhelming, that the planet cannot bear it any longer. The predator character of the "consumption society" is vigorously denounced. The correct evaluation of the human capital state and average, long term development tendencies is of fundamental importance for a realistic projection of a sustainable development model, in all its essential components: economic, social, cultural and environmental.

Keywords: sustainable development, resources, future, environment.

1. CONSIDERAȚII GENERALE

Relația om-natură se manifestă în mai multe ipostaze: în viața urbană, industrială, culturală etc. Omul, prin intervenția sa, a modificat esențial mediul natural, în conformitate cu cerințele sale. Prin progresul neîntrerupt al științei și tehnicii, omul și-a manifestat tendința – de multe ori nerațională – de dominare și exploatare a naturii. Modificările pe care le-a provocat în ultimii 200 de ani depășesc cu mult transformările produse pe cale naturală în milioane de ani. S-a simțit astfel nevoia unei noi abordări a triadei om-mediu-economic.

Deși, inițial, dezvoltarea durabilă, s-a vrut a fi o soluție la criza ecologică determinată de intensă exploatare industrială a resurselor și degradarea continuă a mediului și caută în primul rând prezervarea calității mediului înconjurător, în prezent conceptul s-a extins asupra calității vieții în complexitatea sa, și sub aspect economic și social. Obiect al dezvoltării durabile este acum și preocuparea pentru dreptate și echitate între state, nu numai între generații.

De atunci au fost propuse zeci de definiții. Conceptul cunoaște o largă utilizare, chiar este, poate, prea des uzitat, fără a se insista, în aceeași măsură, și pe o aprofundare și adaptare specifică.

Esența dezvoltării durabile a societății umane este dată de modul de gestionare, actuală și viitoare, a resurselor sale naturale, energetice, materiale și informaționale, în raport cu obiectivele creșterii economice și asigurarea unei calități din ce în ce mai bune a vieții și a mediului. Cele mai multe entități umane aspiră la realizarea dezvoltării economice pentru a securiza creșterea standardelor de viață și pentru a proteja și îmbunătăți mediul înconjurător, atât pentru ele însele cât și pentru generațiile viitoare. Și totuși se înțelege, oare, conceptul în complexitatea și profunzimea lui?

Lumea a devenit cu adevărat conștientă de fenomenul poluării abia la jumătatea secolului al XX-lea, când au început să se arate, tot mai alarmante, consecințele: smogul urban, ploile acide, efectul de seră mărit, subțierea stratului de ozon, deteriorarea gravă a calității apelor și a solului, toate afectând, în mod dramatic, însăși viața. Oamenii devenind victime ale propriilor acțiuni, au început să-și asume responsabilități față de mediul în care trăiesc³.

De aceea, definiția dată de Raportul Brundtland „*Dezvoltarea durabilă reprezintă acel mod de dezvoltare care urmărește satisfacerea nevoilor generațiilor prezente, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi*” a fost concepută în sensul concilierii dintre economie și mediul înconjurător printr-o nouă cale de dezvoltare, care să susțină progresul uman, nu numai în câteva locuri și pentru câțiva ani, ci pentru întreaga planetă și pentru un viitor îndelungat.

2. REALITĂȚI OBIECTIVE

Ca orice proiect de anvergură, dezvoltarea durabilă presupune o evoluție procesuală realizabilă prin rezolvarea unor probleme. Unele sunt comune, aparțin procesului dezvoltării în general, altele sunt specifice. Cele mai acute sunt următoarele:

A Constrângerea demografică Dezvoltarea durabilă se vrea a fi, prin definiție, o dezvoltare umană, realizabilă prin voința oamenilor și având ca finalitate binele individual și colectiv al acestora. Nimic nu poate fi gândit, aici, dincolo de ceea ce înseamnă populație, adică: numărul, structura și sănătatea populației.

Problema a devenit foarte complexă grație unor împrejurări printre care amintim⁴:

- chestiunea populației este, concomitent una națională, dar și una mondială, globală;
- rata creșterii populației nu este corelată peste tot cu rata creșterii economice;
- densitatea populat iei, pe regiuni, țări etc. Nu este corelată cu structură, fertilitatea și randamentul pământului;
- explozia demografică are loc, de obicei, în zonele sărace ale lumii;
- acolo unde se produce, creșterea explozivă a populației conduce la urbanizări masive, în dauna mediului și a suprafețelor agricole cultivabile;
- creșterea populației se realizează cu mari disparități între zone, țări, continente; astfel, Asia cuprinde două treimi din populația urbană a lumii; Africa, cea mai puțin urbanizată, are rata cea mai mare de urbanizare din lume, cu grave dezechilibre ecologice și economice;
- în timp ce urbanizarea Europei a fost însoțită de industrializare, acest lucru nu se întâmpla în toate țările în curs de dezvoltare.

Nu există o relație de cauzalitate între creșterea demografică și creșterea economică pe care s-o putem considera universală. Mai mult, nu există un optim al populației care ar permite atingerea unei

³ Balan, G., *Dezvoltare durabilă. Concept. Evoluție. Strategii*. Editura Burg a Universității Româno-Germane din Sibiu, Sibiu, 2011, p. 9-10.

⁴ Pohoată, I., *Strategii și politici europene de dezvoltare durabilă*. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” – Iași, Centrul de Studii Europene, p. 36-52.

creșteri maxime. Creșterea populației este în același timp cauză și consecință a progresului economic, cu atât mai mult cu cât aceste două fenomene pot fi influențate de aceleași variabile (schimbarea mentalităților, bulversarea tehnicilor de producție...) ⁵.

B. Constrângerea tehnică. Întrebarea la care dezvoltarea durabilă trebuie, aici, să răspundă este următoarea: *Care este nivelul maxim posibil al producției ce se poate realiza, în condițiile date ale progresului tehnic, fără a afecta echilibrul mediului?* Întrebarea este legitimă în condițiile în care știm că dezvoltarea implică creștere economică, deci, mărirea producției. Creșterea dimensiunilor producției, din păcate, antrenează poluare.

Capacitatea de absorbție de către mediu a poluării este, pe de altă parte, limitată, de unde și preocuparea de a găsi o linie de echilibru între aceste mărimi.

Analiza întrebării puse în contextul realității, permite formularea unor *concluzii* de maximă importanță pentru politica dezvoltării durabile ⁶:

- Nivelul maxim al producției ce se poate realiza fără modificarea calității mediului se află în relație:
 - direct proporțională cu capacitatea de absorbție a mediului, a instalațiilor;
 - antipoluante de a reține emisiile poluante, capitalul investit în instalații
 - antipoluante și volumul sau suprafața de dispersie a poluanților;
 - invers proporțională cu emisiile poluante care, la rândul lor, depind de nivelul producției și cel al consumului.

- Între acțiunea factorilor surprinși de formulă se pot realiza compensări, cu suport diferit, funcție de zonă; în țările dezvoltate, volumul mare al producției și consumului ca și capacitatea de absorbție limitată a unui mediu deja poluat pot coborî nivelul lui producției.; în sens invers acționează tehnologiile antipoluante performante și investițiile masive de capital în această direcție; pentru țările slab dezvoltate, acțiunea celor două grupe de factori este exact inversă.

- Se dovedește a fi cu puțință dezvoltarea economică cu menținerea calității mediului ambiant. Punctul de echilibru între emisiile poluante și capacitatea de absorbție a mediului poate fi menținut, în condițiile unei creșteri dinamice, prin mărirea ratelor de economisire, a eficienței instalațiilor de reținere și control al poluării și prin creșterea suprafețelor sau a volumului de dispersie a poluanților;

- "Progresul tehnic este factorul cheie în menținerea unei rate acceptabile a dezvoltării economice cu menținerea calității mediului ambiant, ceea ce justifică importanța mare a investițiilor antipoluante în cadrul politicilor de dezvoltare care au în vedere menținerea și chiar refacerea mediului";

- Stabilitatea punctului de echilibru este dependentă de factori importanți precum: structura economiei, a producției, vechimea capitalului productiv, gradul de poluare al mediului etc.

C. Echitate și compensare intra și intergenerații. Definiția dezvoltării durabile induce ideea că realizarea ei devine fezabilă doar în condițiile în care între generații și în interiorul aceleiași generații se manifestă un spirit asociativ, de toleranță, solidaritate și grijă reciprocă; unul în virtutea căruia binele și bunăstarea unuia nu trebuie, în nici un fel, să afecteze fericirea altuia. Cu alte cuvinte, proiectul dezvoltării durabile duce la optimul lui Pareto. Considerând că nu se pot adăuna utilități individuale pentru a obține măsura bunăstării colective pe motivul că, practic, nu se pot face comparații interpersonale ale utilităților pentru că utilitățile țin de parametrii personali ai fiecăruia. Pareto și-a dat seama că optimul, la rândul-i, nu poate fi definit nici că o sumă a utilităților individuale, dar nici în afara repartiției veniturilor; că, în situația în care veniturile sunt date, bunăstarea nu poate fi decât relativă. De aici plecând, Pareto definește optimul ca fiind aceea poziție de echilibru de la care plecând, este imposibil de a ameliora situația unuia fără a diminua bunăstarea altuia sau altora ⁷.

⁵ James M. Cypher, James L. Dietz, *The process of economic development*. Routledge, London and New York, 1999, p.40.

⁶ Platon, V., *Protecția mediului și dezvoltarea economică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, p.31.

⁷ Vilfredo Pareto, *Manuale di Economia Politica*, Padova - Cedam, Casa Editrice Datt. Antonio Milani, 1974, p.241-267

O generație⁸ nu e, de fapt, o generație unică; coexistă, în același timp, trei generații: *tinerii*, *maturii*, *vârstnicii*. Plecând de la această realitate, amintim că fiecare dintre cele trei segmente ale piramidei sociale își are matricea sa culturală. Acest fapt explică de ce atunci când se raportează la aceeași ofertă de mediu cererea este diferită, ca nivel dar, mai ales, ca structură.

Ideea de compensare între generații derivă din cea de echitate. Se pleacă, și aici, de la premisa că resursa Pământ, în condițiile unui grad dat al cunoașterii, este limitată și, ca urmare, prin producție și consum, generațiile prezente reduc, vrând, nevrând, dimensiunea acestei resurse. Pentru a da dezvoltării durabile conținut, e nevoie să se pună în funcțiune un mecanism de compensație de ale cărei rezultate să profite generațiile viitoare spre a nu fi văduvite de minusurile produse în resurse de către generațiile prezente. În general, se pune problema asigurării constanței unui stoc de capital pentru că generațiile viitoare să plece cel puțin de la aceeași zestre că generațiile prezente, idee pusă pentru prima dată în discuție de Robert Solow.⁹

D. Eficiența. În manieră clasică, eficiența este definită ca fiind acea calitate a unei activități umane de a produce efecte utile maxime, pentru individ și societate, cu costuri minime. Potrivit acestei concepții, determinarea eficienței se face prin raportarea efectelor la eforturi (sau invers, în formula termenilor de recuperare).

Atât definiția cât și modul de determinare a eficienței trimit spre cantitativ și, predominant, spre latura economică a activității umane. Deși, de fiecare dată, în teoria economică și în manualele standard se face sublinierea că eficiența trebuie să fie privită și sub raportul finalității sale sociale, tocmai acest aspect a fost și este relativizat. Și, pe cale de consecință, tocmai dintr-o atare direcție dezvoltarea durabilă își propune să remedieze; să aducă conceptului și fenomenului numit eficiență interpretarea și înțelegerea necesară.

Faptul că aceste din urmă elemente, non materiale, determină direcția de mișcare și dau contur și fizionomie rezultatelor dezvoltării *nu înseamnă un atentat la adresa eficienței. Locul profitului în ansamblul factorilor care asigură dinamica unei societăți nu poate fi schimbat.*

Conștientizând această realitate, filosofia dezvoltării durabile nu este și nu poate fi potrivnică eficienței. Ea nu-și propune să înlăture profitul din ecuația dinamicii economiei și societății. Nu, ea își propune, numai, să demonstreze că profitul nu este totul și, în plus, că acesta nu poate fi gândit prin el însuși. Și, de aici, marea ***problemă sau marea confruntare pe care o încearcă dezvoltarea durabilă este să găsească compatibilitățile necesare între mecanismele economice propulsate de obținerea profitului și finalitatea socio-umană a dezvoltării.***

Abordarea concretă a acestei dificile probleme se traduce de principiu în:

- încercarea de a compara plusurile și beneficiile social-culturale și ecologice cu minusurile rezultate ca urmare a unor costuri suplimentare induse de industriile curate și tehnologiile antipoluante;
- încercarea de a compatibiliza calitatea de producător cu cea de consumator.

CONCLUZII

Viitorul fericit al vieților noastre este guvernat de **două imperative** puternic contrastante:

1. Primul este un imperativ biologic absolut: învață să trăiești durabil pe această planetă! Acesta nu este negociabil și depinde de legile naturii.
2. Al doilea imperativ este politic: îmbunătățește-ți modul de viață! Acesta este relativ și ușor interpretabil, datorită semnificațiilor economice. Politica dezvoltării durabile face ca schimbarea să fie absolut necesară. Nu ne rămân alte opțiuni, dacă ne interesează că lumea să nu se prăbușească sub

⁸ David W. Pearce, Jeremy J. Warford, *World without End. Economics, Environment, and Sustainable Development*, Published for the World Bank Oxford University Press, 1994, p.45-48.

⁹ R- Solow, *On the Intergenerational Allocation of Natural Resources*, in "Scandinavian Journal of Economic", 1986, 88(1): 141 - 149.

ochii noștri și, odată cu ea, speranțele și idealurile noastre pentru o lume mai bună. Politica prosperității face ca schimbarea să fie dorită: avem în vedere modalități mai bune de îmbunătățire a nivelului de trai, diferite de cele pe care le folosim.

Prin prisma realităților prezentate, viitorul omenirii îl putem vedea în două variante: Prima ne arată că nu suntem în stare să trecem peste lăcomia și egoismul care ne definește ca oameni și vom folosi în continuare orice oportunitate să facem banii chiar dacă asta înseamnă să poluăm mult cât mai mult. Suntem ecologiști până în momentul în care avem șansa să facem profit. Se va ajunge la o planetă infecta vor apărea boli noi pe care nu le vom putea face față, vom tânji după puțină apă curată, vom visa la legume și fructe demult dispărute, ne vom ucide și război pentru puținele terenuri fertile rămase și ape curate, dezastre naturale etc. etc. Și într-un final trist, noi, oamenii, ne vom autoextermina, vom dispărea ca și ființe pământene, iar pământul se va regenera bineînțeles și o va lua iar de la început fără noi.

A doua variantă prezintă un viitor mai optimist, când omenirea se va confrunta cu probleme reale de supraviețuire, când resursele naturale s-au epuizat și populația va scădea foarte mult și un număr mic de oameni inteligenți dintre cei rămași se vor izola de restul lumi și vor aștepta finalul crizei până în punctul maxim, când nu vor mă fi decât ei. Din acest moment ei vor ieși la lumina, o vor lua de la zero, ei având cunoștințe de fizică, chimie, biologie, matematica vor crea o nouă lume un nou capitol al umanității, unul în care totul este bine gândit și planificat, unde nu vor exista greșeli ci doar evoluție, o lume în care nu există bani, nu există capitalism, politica, lideri de orice fel. Va fi o lume în care cercetarea și evoluția cunoștințelor despre tot va fi primordială, o lume în care numărul populației va fi planificat și controlat, unde genetică va fi bine înțeleasă și modificată, ingineria minunată a naturii a ecosistemului natural de asemenea, vor fi metode noi de nerăsplătite a performanțelor a descoperirilor importante.

Economia, prin prisma realităților zguduitoare, traduse prin criză mediului și incertitudinea viitorului omenirii pe Terra, este chemată să împace omul cu natura printr-o altă abordare, ce depășește cadrul limitat al economiilor concurențiale monetare bazate, în principal, pe principiile maximizării profitului și al interesului individual egoist, o ordine socială bazată pe principiile subsidiarității și solidarității.

Cred că în "Caritas in veritate" (Dragostea în adevăr) a lui Benedict XVI (7 iulie 2009) este răspunsul la noile realități (globalizarea, tehnologizarea, ecologia și nevoia dezvoltării durabile, criza financiară). Cu toate că nu i se spune pe nume, distributismul este prezent în enciclica: "pentru a răspunde nevoilor și demnității celui ce muncește, ca și necesităților societății, exista diferite tipuri de întreprinderi, dincolo de distincția netă între «privat» și «public». (...) Pentru a realiza o economie care în viitorul apropiat să reușească să se pună în slujba binelui comun național și mondial, este oportun să se aibă în vedere acest înțeles lărgit al inițiativei antreprenoriale".

Bibliografie

- [1] Balan, G., *Dezvoltare durabilă. Concept. Evoluție. Strategii*. Editura Burg a Universității Româno-Germane din Sibiu, Sibiu, 2011.
- [2] James M. Cypher, James L. Dietz, *The process of economic development*. Routledge, London and New York, 1999.
- [3] Platon, V., *Protecția mediului și dezvoltarea economică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997.
- [4] Pohoată, I., *Strategii și politici europene de dezvoltare durabilă*. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” – Iași, Centrul de Studii Europene.
- [5] Vilfredo Pareto, *Manuale di Economia Politică*, Padova - Cedam, Casa Editrice Datt. Antonio Milani, 1974.
- [6] Pearce, David W. Jeremy J. Warford, *World without End. Economics, Environment, and Sustainable Development*, Published for the World Bank Oxford University Press, 1994.
- [7] R- Solow, *On the Intergenerational Allocation of Natural Resources*, în "Scandinavian Journal of Economic", 1986, 88(1).